

ორინა შუბითიძე

ბილინგვიზმის კოგნიტური და სოციალური უპირატესობები

აბსტრაქტი

სტატია ეხება კოგნიტურ და სოციალურ უპირატესობებს, რაც ბილინგვური განათლების პროცესს უკავშირდება. ეს არის საკითხები, რომლებიც ყველაზე მეტად აინტერესებს ბილინგვური განათლებით დაინტერესებულ ფართო საზოგადოებას. ყურადღება გამახვილებული იქნება კოგნიტურ და სოციალურ განვითარებაზე. შესავალში მოკლედ განვიხილავთ ბილინგვიზმის არსს, დანიშნულებასა და სტატიის მიზანს. ძირითადი ნაწილი შეეხება თეორიებს ბილინგვიზმისა და კოგნიტური განვითარების შესახებ, ჩატარებული კვლევების ანალიზს; ასევე, მოკლედ მიმოვიხილავთ ბილინგვიზმის სოციალურ ფაქტორს საქართველოს კონტექსტში და დასკვნის სახით წარმოვადგენთ, რა პოზიტიური ეფექტები ახლავს კარგად დაგეგმილ ბილინგვურ განათლებას და რა უარყოფითი შედეგები შეიძლება მივიღოთ არაეფექტურად განხორციელების შემთხვევაში. საკითხი გაშლილი იქნება რამდენიმე მთავარი კითხვის ირგვლივ: ორი ენის ფლობა უშლის თუ არა რეალურად ხელს ეფექტურ აზროვნებას? აზროვნებენ თუ არა უფრო ეფექტურად მონოლინგვალები? არიან თუ არა ბილინგვალები ინტელექტუალურად ნაკლებად განვითარებულები მონოლინგვალებთან შედარებით ორი ენობრივი სისტემის არსებობის გამო? რა სოციალური უპირატესობები აქვს ბილინგვურ განათლებას საქართველოში?

შესავალი

გასული საუკუნიდან მოყოლებული, ბილინგვური განათლება არის ცხარე დებატების საგანი როგორც ექსპერტებსა და მეცნიერებს, ასევე უბრალოდ საზოგადოების წევრებს შორის. **ბილინგვიზმი** გამოიყენება სხვადასხვა კონტექსტში განსხვავებული მიზნებისათვის. იგი გულისხმობს კომპეტენციას ერთზე მეტ ენაში. რა თქმა უნდა, საკამათოა, „კომპეტენციაში“ რა შეიძლება ვიგულისხმოთ: ენის ცოდნა აკადემიურ დონეზე თუ უბრალოდ კომუნიკაციის უნარი. რთულია ცალსახად რამის მტკიცება, რადგან საკითხი ჯერ კიდევ კვლევისა და კამათის საგანს წარმოადგენს. ასე რომ, ბილინგვიზმი, როგორც მისი შინაარსობრივი, ასევე

პრაქტიკული თვალსაზრისით, გამოიყენება სხვადასხვა კუთხით, სხვადასხვა მიზნებისთვის. ის შეიძლება დამახასიათებელი იყოს როგორც ინდივიდებისთვის, ასევე საზოგადოების გარკვეული ფენისთვის ან მთლიანად ქვეყნისთვის. სტატიის მიზანია, გააცნოს საზოგადოებას ბილინგვური განათლების პოზიტიური შედეგები კოგნიტური განვითარების თვალსაზრისით, მისი ეფექტურად განხორციელების შემთხვევაში. მოკლედ მიმოვიხილავთ ბილინგვიზმის სოციალურ ასპექტებსაც საქართველოს კონტექსტში.

სანამ უშუალოდ კოგნიტურ თეორიებსა და ბილინგვიზმის უპირატესობებს განვიხილავთ, უმჯობესია გავმიჯნოთ, რას გულისხმობს ბილინგვიზმი და რა ფაქტორები

განაპირობებენ შემეცნების განვითარებას. შევეცდებით, ვუპასუხოთ კითხვებს, რომლებიც ისტორიულად ყველაზე ხშირად ისმის აღნიშნული თემის ირგვლივ: ორი ენის ფლობა უშლის თუ არა ხელს ეფექტურად აზროვნებას? შეუძლიათ თუ არა მონოლინგვალებს უფრო მეტი ინფორმაციის ათვისება ბილინგვალთან შედარებით? არის თუ არა ნაკლებად ინტელექტუალური ბილინგვალი ორი ენობრივი სისტემის არსებობის გამო? განაპირობებს თუ არა ბილინგვიზმი სოციალურ წარმატებას? მოყვანილი იქნება არგუმენტები, რომლებიც გამყარებულია მეცნიერული კვლევების შედეგებით და ვისაუბრებთ იმ პერსპექტივებზე, რომლებიც შეიძლება ჰქონდეს ბილინგვალს მონოლინგვალთან შედარებით მულტილინგვურ საზოგადოებაში ინტეგრაციისათვის.

ბილინგვიზმი და კოგნიტური განვითარება

მიუხედავად იმისა, რომ ბევრს საუბრობენ ბილინგვიზმის შესახებ დადებით ან უარყოფით შედეგებზე, უკანასკნელი ოცი წლის განმავლობაში ჩატარებულმა კვლევებმა საკვებით გაფანტა მითი, რომ ბავშვი, რომელიც ერთზე მეტ ენას ეუფლება პარალელურად, ვერც ერთ ენაში ვერ აღწევს მაღალ აკადემიურ შედეგს. პირიქით, კვლევებმა დაადასტურა, რომ რაც უფრო პატარა ასაკიდან ხდება ბავშვი ბილინგვალი, მით მეტი უპირატესობები აქვს შემეცნებითი განვითარების თვალსაზრისით (ბილისტოკი, 1991). მაგრამ წარმატება დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე, მათ შორის სწორად შერჩეულ მეთოდებსა და კარგად გაწერილ კურიკულუმზე (დიასი, 1985), სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე, პოლიტიკურ ვითარებასა და გეოგრაფიულ მდებარეობაზე, ასევე, მშობლიური ენის როლზე მეორე ენის სწავლის პროცესში.

ბილინგვიზმს სწავლობენ მეცნიერების სხვადასხვა დარგები: ლინგვისტიკა, ფსიქოლოგია, განათლების მეცნიერებები და სხვ.; მას მჭიდრო კავშირი აქვს ისეთ მნიშვნელოვან საკითხთან, რასაც პიროვნების კოგნიტური განვითარება ჰქვია; ბილინგვიზმი ხელს უწყობს ვიზუალურ-სივრცითი უნარების განვითარებას,

შემოქმედებითობის, ანალიტიკური აზროვნების ჩამოყალიბებას და არ ზღუდავს ინდივიდის რომელიმე მიმართულებით განვითარებას. **კოგნიტური ბილინგვიზმი** დამახასიათებელია ინდივიდისთვის. გონებრივი მონაცემები და შემეცნებითი უნარი, რომელიც საჭიროა ენების ასათვისებლად ყველა პიროვნებაში ინდივიდუალურია და დამოკიდებულია იმ ენების სპეციფიკაზეც, რომელთა შესწავლაც ხდება.. (ჰაკუტა და სხვები, 1992).

კოგნიტური განვითარების თეორიები

ადრეულმა თეორიებმა, რომლებიც ამტკიცებდნენ მონოლინგვიზმის უპირატესობას, საფუძველი დაუდო ბალანსისა და საცავების თეორიებს, რომლებიც ბილინგვიზმის ნეგატიურ გააზრებას ეფუძნებოდა. თანდათანობით, თანამედროვე კვლევებზე დაყრდნობით, განვითარდა ზღვრული დონის თეორია, რომელიც ბილინგვიზმს პოზიტიურ კონტექსტში განიხილავს კოგნიტურ განვითარებასთან მიმართებით. სტატიის ამ ნაწილში მოკლედ მიმოვიხილავთ ამ თეორიებსა და მათ დადებით ან უარყოფით მახასიათებლებს.

„ბალანსის“ / „სასწორის“ თეორიაში

ორი სხვადასხვა ენა შედარებულია სასწორის თევშებთან. ერთ-ერთის დამძიმება ხდება მეორის ხარჯზე, ანუ როცა ერთ ენაში აღწევს პიროვნება გარკვეულ წარმატებას, ეს ხდება მეორე ენის დაკნინების საფუძველზე. მისი ალტერნატიული თეორიაა ე.წ. „საცავების“ თეორია, რომლის მიხედვითაც, მონოლინგვალის თავში არის ერთი საცავი საცავი (რეზერვუარი), ხოლო ბილინგვალის თავში – ორი ნახევრად ცარიელი. თუ ერთი გაივსება, მაშინ მეორე ცარიელდება (ზიარტურჰლის პრინციპით)... ეს წარმოდგენები არ იყო გამყარებული რეალური კვლევებით, უფრო მეტიც, როგორც მოგვიანებით ბილისტოკი აღნიშნავდა, „მილიონობით ადამიანი იზრდება გარემოში, სადაც ორი ან მეტი ენა გამოიყენება და არავითარი ტრავმა ამის გამო არ გააჩნიათ“ (ბილისტოკი, 2001, გვ. 59).

არსებობს კიდევ ერთი მიზეზი, რის გამოც ეს თეორიები შეიძლება მივიჩნიოთ უსაფუძვლოდ. მისი მომხრეები

ამტიკიცებდნენ, რომ ენები ტვინში მკაცრად არიან განცალკევებული, მაშინ, როცა ენობრივი ნიშნები დაკავშირებულია კოგნიტურ სისტემასთან და ერთი ენიდან ცოდნა სწრაფად ტრანსფორმირდება მეორე ენაში (ბეიკერი 2010). მეორე ენის შემსწავლელს არ სჭირდება ძირითადი ენობრივი სტრუქტურის ხელახლა ათვისება, მას თავისუფლად შეუძლია ის უნარები, რაც წერისთვის ან კითხვისთვისაა საჭირო, გადაიტანოს მეორე ენაში; უბრალოდ, საგნებსა და მოვლენებს გამოხატავს სხვადასხვა სიმბოლოებით. უმნიშვნელოვანესია მშობლიურ ენის როლი და აკადემიური წარმატებაც, რომელიც ხშირად განაპირობებს მეორე ენაში მიღწეულ შედეგებს.

მოგვიანებით კუმიინმა (1980ა, 1981ა) ერთიანი ცოდნის მოდელზე დაფუძნებით, განავითარა „აისბერგის თეორია“, რომლის მიხედვით, გონებაში განთავსებული ენები შეიძლება შევადაროთ ორ აისბერგს, რომელთაც წყლის ქვეშ აქვთ ერთი ძირი, საფუძველი. ჩვენ კი შეგვიძლია დავინახოთ მხოლოდ მისი წყლის ზედაპირზე ხილული ნაწილი (ბეიკერი, 2010). ეს თეორია, წინამორბედებისაგან განსხვავებით, არაერთი კვლევიტა და ექსპერიმენტითაა განმტიკიცებული, რაც მის ვალიდობას ეჭვქვეშ არ აყენებს.

მნიშვნელოვანია ენების ცოდნის დონე, რომელიც განსაზღვრავს ბილინგვიზმის პოზიტიურ ან ნეგატიურ გავლენას პიროვნების კოგნიტურ და სოციალურ განვითარებაზე. მკვლევრები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ, რაც უფრო მაღალი ხარისხით ფლობს ბილინგვალთ ორ ენას, მით უფრო – იზრდება კოგნიტური განვითარების შესაძლებლობა (კუმიინსი და მალკაი, 1978, კესლერი და ქუინი, 1982, ბიალისტოკი 2001ა.).

ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია კიდევ ერთი, „ზღვრული დონის თეორია“ (ტაუკომა და სკუტნაბ-კანჯასი, 1977, კუმიინსი, 1976). ეს თეორია გულისხმობს ბილინგვიზმის დაყოფას საფეხურებად ენის ფლობის დონის მიხედვით, რაც საშუალებას იძლევა, განსაზღვროს, როგორი გავლენა შეიძლება იქონიოს ბილინგვიზმმა ინდივიდზე. პირველი საფეხური უკავიათ ბავშვებს, რომლებიც არც ერთ ენაში არ არიან

ძლიერები. შესაბამისად, მათი კოგნიტური განვითარება შეზღუდულია. მეორე საფეხურზე მყოფი ბავშვები ერთ ენაში არიან კომპეტენტურები, ხოლო მეორე ენაში ჩამორჩებიან სასწავლო პროცესს. მათი კოგნიტური განვითარება არ განსხვავდება მონოლინგვალთისგან. მესამე საფეხურზე არიან სრული ბილინგვალთი, რომლებიც სასწავლო მასალას ორივე ენაზე თავისუფლად ითვისებენ, შესაბამისად, მხოლოდ ამ საფეხურზეა შესაძლებელი საუბარი ბილინგვიზმის კოგნიტურ უპირატესობებზე.

კვლევები ბილინგვიზმისა და კოგნიტური განვითარების შესახებ

ბილინგვიზმთან დაკავშირებული ადრეული კვლევების უმრავლესობა მხოლოდ მის ნეგატიურ მხარეებს წარმოაჩენდა, რადგან, ბევრი გაუთვალისწინებელი მიზეზის გამო, ეს კვლევები არავალიდური იყო. უმეტეს შემთხვევაში, გაუთვალისწინებული იყო ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტორები, როგორცაა: *კვლევის მეთოდოლოგია* (ცდისპირთა შერჩევა არა მოხერხებულობის, არამედ შემთხვევითობის პრინციპით) *იდენტური ფოკუს-ჯგუფების შერჩევა* (რაც გულისხმობს გონებრივი და ფიზიკური მონაცემების, სოციალური სტატუსის, ასაკის, სქესის, სკოლის ტიპის გათვალისწინებას), *გეოგრაფიული მდებარეობა, გარემო და კონტექსტი* სხვა მრავალ ფაქტორთან ერთად იყო უგულვებელყოფილი. აქედან გამომდინარე, კვლევები არ ასახავდა რეალობას და არ იძლეოდა შედეგის მთელ პოპულაციაზე განზოგადების საშუალებას. მაგალითად, მე-19 საუკუნის დასაწყისში, უელსის სოფლებში ბილინგვალთისა და მონოლინგვალთის ინტელექტის გასაზომად, ჩატარდა კვლევები, რომელსაც ტესტირების საფუძველზე უნდა გაეზომა ბილინგვალთისა და მონოლინგვალთის ინტელექტი. ჩატარებული კვლევებით დადგინდა მონოლინგვალთის უპირატესობა ბილინგვალთთან შედარებით. მაგრამ აღნიშნულ კვლევაში იყო დაშვებული ბევრი ხარვეზი, მათ შორის – ტესტირების ენა. ბილინგვალთმა ტესტი დაწერეს მეორე ენაზე და მონოლინგვალთმა – მშობლიურ ენაზე. ტესტი ამ შემთხვევაში ბილინგვა-

ლებისთვისაც აუცილებლად მშობლიურ ენაზე უნდა ყოფილიყო. გარდა ამისა, საკამათოა თვითონ ტერმინი „ინტელექტი“ და მისი გაზომვის მეთოდებიც. ასე რომ, მიღებული შედეგიდან დასკვნის გაკეთების და, მით უმეტეს, განზოგადების უფლება არ იყო მიზანშეწონილი (ბეიკერი, 2010).

არსებობდა ასევე შიში, რომელიც დაკავშირებული იყო ადრეულ ბილინგვალთან, რაც, კვლევებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულია. მთავარია, ბავშვი ინფორმაციას იღებდეს ერთი წყაროდან მუდამ ერთსა და იმავე ენაზე და ეს არავითარ ნეგატიურ გავლენას არ ახდენს მის განვითარებაზე - პირიქით. მაგალითისთვის, წარმოვიდგინოთ ოჯახი, სადაც მშობლები იყენებენ სხვადასხვა ენას კომუნიკაციისთვის და სურთ, მათი შვილი იყოს ბილინგვალი. ბავშვს არასოდეს არ აერევა ერთმანეთში ენები, თუ მშობლები მუდამ ერთ ენაზე დაამყარებენ მასთან კომუნიკაციას, (მაგ: ქართულ ენაზე მოსაუბრე დედა მუდამ ქართულად უნდა მიმართავდეს შვილს, ხოლო რუსულენოვანი მამა – მუდამ რუსულად).

არის შემთხვევები, როცა ბილინგვალი ბავშვები შედარებით გვიან იწყებენ მეტყველებას, ჩნდება შიში, რომ შესაძლოა ეს იყოს იმ მულტილინგვური გარემოს შედეგი, სადაც ბავშვი იზრდებოდა. რა თქმა უნდა, აღნიშნული გარემო გავლენას ახდენს ბავშვის ფსიქიკაზე, მაგრამ არა უარყოფითს. წარმოვიდგინოთ, როცა აღამიანი ორ სახლს ერთდროულად აშენებს, რა თქმა უნდა, გაცილებით მეტი დრო სჭირდება, ვიდრე ერთის აშენებისას. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მთელი ცხოვრება უსახლკაროდ იქნებით... როცა ააშენებს – ექნება ორი ერთის ნაცვლად. არ არის აუცილებელი, ძალიან სწრაფად ააშენოს, მთავარია, აშენებული იყოს მტკიცე და კომფორტული შენობა, სადაც თაობები შეძლებენ ცხოვრებას... ასეა ბავშვებშიც: როცა ბავშვი იზრდება მულტილინგვურ გარემოში, გაცილებით მეტი დრო სჭირდება ამეტყველებისათვის, ვიდრე მონოლინგვალს, მაგრამ ის მთელი ცხოვრება სარგებლობს სოციუმში უპირატესობით და პრესტიჟით, მისი კარიერული წინსვლა ადვილად

შესამჩნევია მონოლინგვალთან შედარებით.

ამჟამინდელი კვლევები ამტკიცებენ, რომ სემანტიკა მონოლინგვალში უფრო განვითარებულია, რადგან ბილინგვალს სჭირდებათ დრო ორი ენიდან შესაბამისი სიტყვის არჩევისათვის, ასევე ახასიათებთ ერთგვარი „ენობრივი წაბორძიკება (გოლანი და სხვები, 2002), მაგრამ არც ერთი ეს ფაქტორი არ უკავშირდება კოგნიტურ განვითარებას და არ ამტკიცებს მონოლინგვალის უპირატესობას. „სიტყვათა გამოხმობის სისწრაფეს არავითარი მნიშვნელობა არ ენიჭება ყოველდღიური ფუნქციონირებისათვის (ბეიკერი, 2010); პირიქით, ბილინგვალს აქვთ უფრო მოქნილი გონება, უფრო აბსტრაქტულად აზროვნების უნარი, მეტ ყურადღებას უთმობენ აზრის ფორმირებას და არ არიან აქცენტირებული სიტყვებზე (ლაბერტი და პილმა, 1962). ამ კვლევებმა სათავე დაუდო ახალ დებატებსა და კვლევებს ბილინგვურ განათლებასა და კოგნიტურ განვითარებაზე, რომლებმაც საბოლოოდ დაამსხვრია მთი მონოლინგვალის უპირატესობაზე ბილინგვალთან შედარებით.

ლანკო-უორალმა (1972) შეისწავლა სიტყვის ქდერადობისა და მისი განცალკევების საკითხი 30 აფრიკულინგლისურ ენაზე მოსაუბრე ბავშვზე დაკვირვებით. მონოლინგვალი და ბილინგვალი ბავშვების შერჩევა მოხდა მათი ასაკის, სქესის, სოციალური კლასისა და სტატუსის გათვალისწინებით. ადრინდელი კვლევებისაგან განსხვავებით, ამ კვლევაში ზედმიწევნით იყო დაცული კვლევის მეთოდოლოგია, ამიტომ მიღებული შედეგი გაცილებით სანდო იყო, ვიდრე მისი წინამორბედი კვლევებისა. ბავშვებს მიეწოდათ სამი სიტყვა Cap („ქული“) Can („შეიძლება“) Hat („ქული“). სიტყვები უნდა დაეწოთ მსგავსების მიხედვით. ჩატარებული კვლევების შედეგად აღმოჩნდა, რომ შვიდი წლის ასაკიდან პასუხებში მონოლინგვალსა და ბილინგვალს შორის არაა განსხვავება, ხოლო 4-დან 6 წლამდე ასაკის ბავშვები ყურადღებას აქცევენ სიტყვის მნიშვნელობას და ისე აჯგუფებენ, ხოლო ბილინგვალები – ქდერადობის მიხედვით. გაკეთდა დასკვნა: ბილინგვალები ორი სამი წლით უსწრებენ მონოლინგვალს სემანტი-

კური განვითარების თვალსაზრისით (ბეიკერი 2010).

კიდევ ერთი მასშტაბური კვლევა ბილინგვალების უპირატესობის დასადაგენად ჩატარდა 1992 წელს. კვლევა იყო საერთაშორისო, რაც კიდევ უფრო ზრდის მის მნიშვნელობას. კვლევაში მონაწილეობდნენ ბავშვები მაღალიზიდან, აღმოსავლეთ ევროპიდან, კანადიდან, სინგაპურიდან, ამერიკის შეერთებული შტატებიდან, მექსიკიდან, ბავშვები ინგლისურთან ერთად სწავლობდნენ გერმანულ, ჩინურ, ჰოლანდიურ, ბერძნულ, ფრანგულ, უკრაინულ, იტალიურ ენებს. ენებისა და ქვეყნების მრავალფეროვნება მნიშვნელოვანი იყო კვლევისათვის, რაც მას გაცილებით მასშტაბურსა და სანდოს ხდიდა (ბეიკერი 2010). კვლევამ კიდევ ერთხელ განამტკიცა ჰიპოთეზა, რომ ბილინგვალთა ბავშვები გაცილებით შემოქმედებითად აზროვნებენ და გაცილებით უსწრებენ კოგნიტური განვითარების თვალსაზრისით მათ თანატოლ მონოლინგვალ ბავშვებს. ბილინგვალებს უფრო მოქნილი და ანალიტიკური ენობრივი უნარები აქვთ. სრულყოფილად ჩატარებული კვლევები მათ აშკარა უპირატესობაზე მიუთითებენ.

სოციალური ბილინგვიზში საქართველოს კონტექსტში

კოგნიტურ განვითარებასთან ერთად, საინტერესოა ბილინგვიზის სოციალური ასპექტებიც. საკითხი მეტად ფართო და მრავალმხრივია, ამიტომ სტატიაში განვიხილავთ მოკლედ, საქართველოსთან მიმართებით ბილინგვიზის, როგორც სოციალური წარმატების ერთ-ერთ აუცილებელ ფაქტორს.

სოციალური ბილინგვიზში დაკავშირებულია ინდივიდის ღირებულებათა სისტემასთან, რაც განსაზღვრავს მის ადგილს საზოგადოებაში. მნიშვნელოვანია, როგორ შეძლებს ინდივიდი ენობრივი ნიშნების გამოყენებას კონკრეტულ სიტუაციაში, კონკრეტულ სოციალურ გარემოში (ჰაკუტა და სხვები 1992).

სოციალური ბილინგვიზის შესწავლის საგანს წარმოადგენს ენის როლი საზოგადოებასთან მიმართებით. ენა მნიშვნელოვანია, როგორც სოციალური წარმატების ერთ-ერთი ფაქტორი. ბილინგვური განათლება არის რაღაც მთლიანის ერთი ნაწილი; შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მთლიანად ენობრივ

თემში არსებული სიტუაციის ანალიზი, სადაც ბილინგვური განათლება ხორციელდება.

ენობრივი მდგომარეობა არასოდესაა სტაბილური. ენის სტატუსი (რამდენად მნიშვნელოვანია კონკრეტული ენა მოცემულ მომენტში) თავისთავად მოქმედებს სოციალურ გარემოში მისი როლის მნიშვნელობაზე. მაგ: XX საუკუნის განმავლობაში საქართველოში რუსული ენის ცოდნა აუცილებელი იყო სოციალური პრესტიჟის მოსაპოვებლად. ეს ეხებოდათ როგორც უმრავლესობის, ისე უმცირესობის წარმომადგენლებს. თანდათანობით რუსული ინგლისურმა ჩაანაცვლა (ლაღარია, 2002). დღეს მდგომარეობა რადიკალურად განსხვავებულია. ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის სწავლა ეთნიკური უმცირესობებისათვის არამარტო პრესტიჟული, არამედ წარმატებული მომავალი ცხოვრების გარანტიაა.

ბოლო პერიოდში ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის მიმართ გაზრდილმა სოციალურმა მოთხოვნამ, საქართველოში მცხოვრები არაქართულენოვანი მოსახლეობისათვის, ქართული ძირითადი ენის კატეგორიას მიაკუთვნა, მიმდინარე რეფორმები, თავის მხრივ, ხელს უწყობს, რომ საქართველოში მცხოვრები ყველა მოქალაქისათვის ქართული იყოს გამოყენებული სწავლების ენად, სამსახურეობრივი უფლებამოსილების შესრულებისთვის, რაც მათ დაეხმარებათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში, აგრძობინებს თავს ქვეყნის სრულფასოვან მოქალაქედ და მის კუთვნილ ადგილს მიუჩენს საზოგადოებაში.

საქართველო მრავალენოვანი ქვეყანაა, სადაც რამდენიმე ერი, კულტურა და რელიგია საუკუნეების განმავლობაში თანაარსებობს. ამიტომ უმცირესობების განათლება და ინტეგრაცია ყოველთვის მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენდა. განსაკუთრებით უკანასკნელ პერიოდში გააქტიურდა ინტენსიური მუშაობა ამ მიმართულებით. მათი ინტეგრაციისთვის და სოციალიზაციისთვის მრავალი მნიშვნელოვანი ცვლილება ხორციელდება, რაც ეთნიკური უმცირესობებისთვის „ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლასთანაა დაკავშირებული. ამ მიზნით საქართველოს მასშტაბით შეიქმნა 40 საპილოტე სკოლა ქვემო ქართლში, ჯავახეთსა და

თბილისში, სადაც 2009 წლიდან მიმდინარეობს ბილინგუური განათლების პილოტირება. პროექტი მიზნად ისახავს, ერთი მხრივ, ეთნიკური უმცირესობებისთვის სახელმწიფო ენის სწავლებით საზოგადოებაში ინტეგრაციას, მეორე მხრივ, ხელს უწყობს შეინარჩუნონ და განავითარონ მშობლიური ენა და კულტურა. საქართველოც არ არის გამონაკლისი და არსებობს გარკვეული რისკფაქტორები, რომ ეთნიკურმა უმცირესობებმა დაკარგონ საკუთარი მშობლიური ენა და მხოლოდ ქართული ისწავლონ, ან ვერც ქართული ისწავლონ და მშობლიური ენის ცოდნის დონეც გაუარესდეს. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ეს დამოკიდებულია განათლების პოლიტიკის სწორად წარმართვაზე. პროგრამის სწორად განხორციელების შემთხვევაში, უპირატესობა გაცილებით მეტი იქნება, რადგან ისინი შეძლებენ სრულფასოვანი უმაღლესი განათლების მიღებას, დასაქმებასა და სოციალიზაციას საზოგადოებაში.

დასკვნა

სტატიაში განვიხილეთ ბილინგვიზმის როლი კოგნიტური და სოციალური განვითარების თვალსაზრისით. როგორც თანამედროვე კვლევებიდან ჩანს, ბილინგვიზმი მხოლოდ პოზიტიურად მოქმედებს ადამიანების განვითარებაზე, მისი ეფექტურად განხორციელების შემთხვევაში. დღევანდელ ეპოქაში ყველა გზა წარმატებული კარიერისკენ ბილინგვურ განათლებაზე გადის, რადგან ის

უზრუნველყოფს მრავალმხრივ განვითარებული, ინტელექტუალური, თავისუფალი, შემოქმედებითი პიროვნების ჩამოყალიბებას. ალბათ ძალიან ცოტა ადამიანს თუ წარმოუდგენია ცხოვრება დღეს ან მომავალში ერთ ენაზე მოლაპარაკე მსოფლიოში, სწორედ ამიტომ იზრდება დღითიდღე ბილინგუური განათლების როლი და უპირატესობა. ამის პარალელურად, არსებობს საფრთხე, რადგან არაეფექტურად დაგეგმილ და განხორციელებულ პროგრამებს შესაძლოა უკუშედეგიც ჰქონდეს. სკოლის ადმინისტრატორებს და განათლების პოლიტიკის შემქმნელებს მნიშვნელოვანი ძალისხმევა ჰქონათ პროგრამის დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში, რადგან წარმატებას განაპირობებს სწორად შერჩეული კადრები, მეთოდთა, ქვეყნის და კულტურის თავისებურებების გათვალისწინება სასწავლო პროცესის დაგეგმვისას... მეორე ენის სპეციფიკა, სხვა მრავალ ფაქტორთან ერთად, მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ბილინგუური განათლების პოზიტიურ შედეგს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, სწორად დაიგეგმოს და განხორციელდეს ბილინგუური განათლების პროცესი, მოხდეს მონიტორინგი შესაბამისი სამსახურებიდან, სასწავლო პროცესი დაიგეგმოს სამართლიანად ჩატარებული კვლევის შედეგების გათვალისწინებით, შეიქმნას შესაბამისი სასწავლო მასალები, მომზადდნენ კადრები, რათა შედეგი იყოს პოზიტიური.

ლიტერატურა

- ბეიკერი, 2010 – კ. ბეიკერი, ბილინგვიზმისა და ბილინგვური განათლების საფუძვლები. სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობების ცენტრის 2010 წლის ქართული ვერსია.
- ლაღარია, 2002 – ნ. ლაღარია, სოციოლინგვისტიკა; თბილისი, 2002.
- ბიალისტოკი, 1999 – Bialystok, E. 1999 ., Cognitive and Linguistic Processing in the Bilingual Mind
- ჰაკუტა, 1987 – Hakuta K, Bernardo M. Ferdman and Refael M. Diaz, 1987., *Bilingualism and Cognitive Development, Three Perspectives*.
- ჰაკუტა, 1992 – Hakuta, K & D' Andrea, D., 1992, Some properties of bilingual Maintenance and Loss in Mexican Background high-school students. *Applied Linguistics 13 (1), 72-99*.
- ბიალისტოკი, 2010 – კოგნიტური და ლინგვისტური დამუშავება ბილინგვურ აზროვნებაში; http://www.psychologicalscience.org/journals/cd/19_1_inpress/Bialystok_final.pdf

ABSTRACT

Irina Shubitidze

Benefits of Cognitive and Social Bilingualism

The article is dedicated to cognitive and social advantages of bilingual education. These are the issues that most concerned to wide society. Our primary emphasis in this article is on cognitive and social development. The major goal of the issues is to demonstrate the great range of social and cognitive advantages of bilingual education. In the introduction will be discussed briefly bilingualism and purpose and goal of the article. The main part of the article is about theories of cognitive development and research analysis (both old and new research). Also there will be review of social aspects of bilingual education in the context of Georgia. Summing up what positive results will be in properly planned process and what are the threats if bilingual programs will not be planned correctly. Two main subject will be discussed under the several questions: Does the ownership of two languages interfere with efficient thinking? Do monolinguals have more effective thinking quarters? Is the bilingual less intelligent then a monolingual because of a dual language system? What social advantages has bilingual education in Georgia?